

אבל הרע"א (מהד"ק סי' קל"ג) הביא שהמהר"ם אלשיך (סי' לו ציין לדבריו השי"ך שם) כת' מסברא דלא אמרו התופס לבעל חוב אלא היכא דחב לאחרים, אבל לא במונע ריוח לאחרים, והרע"א כתב עליו, דלכאוף זהו דברי הרמב"ן, אבל התוס' (שם) כתבו חילוק אחר, וא"כ מבואר דסי"ג דגם מצאינה מיקרי חב לאחרים. ואפשר דכונת המהר"ם רק לגבי בעל חוב, דלגבי ידידה הוי פסידא, בזה לא מיקרי חב לאחרים היכא דמונע מאחרים רק הריוח, משא"כ במציאה דכולם שוים בה, עיי"ש. והביאו הפת"ן (סי' קה ס"ק א). ועיי' במהרי"ם (ח"ו"מ סי' רמ"ב אות ב).

ולפי המקילים במניעת רווח יוצא שהתופס תור עבור חברו אין בזה חשש כיון דאין כאן אלא מניעת ריוח. כמו כן במקום שיש מנה מיותרת בחדר אוכל וזוכה בה עבור חברו מותר. וכן בכל כגון דא. אלא שלמעשה מדי מח' לא יצאנו ועוד דלפי דעת הרע"א אליבא דהמהר"ם אלשיך אבידה אינה בכלל מניעת רווח וא"כ הי"ה בני"ד. ובשעת הדחק נרא' שיש לצרף דעה זו, ועכ"פ אם כבר תפס לא מפקינן מיניה.

ה. קניית זכות ישיבה במקום (בבית הכנסת, בתחבורה ציבורית)

ויש לדון לענין תפיסת מקומות בבית הכנסת, בכלי תחבורה וכדו', אם מועיל תפיסה, דלכאורה איך קונה התופס את המקום לשימוש. ונראה שזוכה לשימוש אותו מקום למשך זמן התפלה או זמן נסיעתו ע"י חזקת תשמישים בישיבתו או הנחת חפציו. אדירתא בב"ב (ט: - ק:). המוכר או הנותן לחברו שדה בצד שדהו, כיון שדש המצר שבין שתי השדות ונעשו שתייהן כשדה א', קנה. אבל אם חלץ בה לארכה ולרחבה, קנה מקום הליכות דברי ר"א, וחכמים אומרים אין הליכות מועיל כלום עד שיחזיק, ע"כ. ולהלכה פסקו הטשו"ע (ח"ו"מ סי' קצ"ב סעי' ז) כחכמים.

ואיתא עוד שם דאע"פ דקיי"ל כרבנן שקרקע אינה נקנית ע"י הליך, מ"מ מודים חכמים לר"א שבביל של כרמים הואיל ונעשה הליכות שנקנה בה הליך. ועיי' ברמב"ן (שם ק"ט ד"ה ור' אליעזר) שביאר שבכ"ה נקנה בהליך דזה דרך הנאתו. והסמ"ע (סי' יז) נקט בדיעת הרמ"א שם סי' י"א שדסק ששטיחת פירות אינה חזקה, דמ"מ הצעת מצעות ושכב עליהם חשיב חזקה כיון שגופו נהנה. (אולם הגר"א (סי' ק"א) ד"א) דס"ל שהרמ"א חולק גם בהציע מצעות, ע"כ לומר דטעמא משום שהנאה אינה חשיבא חזקה).

ועיי' במשאת בנימין (סי' לא ד"ה אמנם) שכת' שהקונה מקום בבח"כ קונה ע"י ישיבה בעלמא בלא מצעות, כיון שהגוף המחזיק נהנה מגוף המקום, ולא דמי להנאה דמציע בעלמא לא קני, דשאני התם שדרכו בכך, משא"כ במקומות בבח"כ שאין דרך להציע מצעות רק בישיבה, קני אפי' בישיבה בלא מצעות, וראיה התם משביל של כרמים שדרך תשמישו בהליך קני לכ"ו"ע, ע"כ. וכן נקטו הט"ז (על סעי' ז), המחנ"א (שכירות סי' א) והרע"א (על סעי' ט). וכן הוא בנתיבות (סי' קצ"ב ח"י ס"ק ז). ועיי' מה שהעירו על דבריו בנמחת פתים (שם) ובדברי יציב (ח"ו"מ סי' א ד"ה וכלל). ובכסף הקדשים (על סעי' ו) כתב שבמקומות שיש בהם הכנסת נאות מטלטליו שם, סידור וכדומה, נראה שהוא כקנין חזקה, ע"כ. [ועיי' בנתיבות (סי' שמ ס"ק ח) שנקט לענין יובל שלא מנחך הנהא ישיב על פסל וכדו' מ"מ מתחייב ע"י השימוש. וכן דעת הדברי משפט. ועיי' מנחת פתים (סי' שח) ואמרי יושר (ח"ו"מ סי' שח) שהביאו מהטשו"מ שמשמע דלא כהנתיבות].

וי"ל לפי"ז שהתופס מקום בבח"כ ע"י שימוש זוכה בזכות השימוש שם (באותה תפילה וכדו'), ומ"מ אם יש מנהג במקום הולכים אחריו. ואפשר לומר דה"ה לענין כלי תחבורה. אלא שבאמת בכלי תחבורה ציבורית י"ל דלא שייך לתפוס מקום עבור חברו, לא מבעיא אם חברו עדיין לא עלה כי אין לו זכות ישיבה ונמצא קונה דבר שאין לו זכות בו, אלא אף אם כבר עלה וישלים י"ל דזכות הישיבה היא דוקא כשיושב בפועל, ומיד שקם מהמקום שוב אין לו ולא לחברו זכות בה. וכן הדין לענין תפיסת חניה דנראה שלא מועיל מטעם הנ"ל.

ט. פיקדו הנותן גם עבור חברו

ומ"מ כ"ז אם תופס בעצמו עבור אחרים, אבל אם פקדו נותן לו גם עבור חברו שעדיין לא הגיע, נר' דלית לן בה, דכת' הרמב"ם (מלוה פ"כ ה"ב) אם אמר לו הלוה זכה בחפץ זה לפלוני זכה זה לפלוני זכה זה ואין א' מבעל חובות יכולים לגבות מאלו המטלטלים שכבר זכה בהם אחר. וכן פסק הטשו"ע (סי' א). וכתי' הקצות (סי' א) שזהו מסברא, דהרי הלוה בעצמו יכול ליתן מטלטליו לכל מי שרוצה, דמטלטליו לאו בני שיעבוד נינהו, ולכן בדידה קיימא שהוא יכול ליתן את שלו במתנה למי שרוצה ואפי' ע"י זכיה, ואין זה חב לאחרים דרשאי לעשות בשלו מה שרוצה, ע"כ. וכן פירש השער משפט (סי' א).

י. עני המהפך

ואכתי יש לענין האם יש בכ"ה"ג משום הא דקדושינן (ט:). עני המהפך בחררה ובא חברו ונטלה ממנו נקרא רשע. ועיי"ש ברש"י שמבואר דאף בהפקר ומציאה איכא משום מהפך. אבל תוס' (שם ד"ה ע"ג) דחו דבריו והביאו בשם ר"ת דבהפקר ומציאה לא נקרא רשע לפי שאינם מצויים בכל מקום, ודוקא במכר או שכירות יש משום עני המהפך כי יכול למצוא, לקנות או להשתכר במקום אחר, ע"כ. ועיי' בשו"ע (סי' רלו סעי' א) שהביא ב"ה הראשון דעת ר"ת ובי"א השני דעת רש"י. ומשמע דס"ל דליקרא דהדין כדעה הארונה כדרכו. אבל הגתניבות (ביבוארם סי' א) הוכיח שהשו"ע פסק כדעה הראשונה. והרמ"א (שם) נקט שהעיקר כדעה הראשונה. ועיי' בזה בשמעתא עמיקתא גליון שמי"ז.

שו"ר בפתחי חושן (אונאה פ"ט סוף תה"ל ועיי"ש פ"טו הגה"ה) בשם ספר הזיהורו בממון חריכים שכת' שמהפוסקים משמע דמה שיצטרך הראשון לטרוח ולבזבז זמן, אין זו סיבה שיצטרך לתת לו, ולפי"ז אין בעקפת תור משום עני המהפך לכ"ו"ע, אמנם אם ידוע שלא כל הממתינים בתור יקבלו, הרי זה כהפקר ומציאה, אלא שאפשר דכיון שעפ"י המנהג הוא הראשון זוכה לקבל ראשון, יש לעולם צד זכות לראשון בתור אע"פ שיש די כלולה, ומ"מ אם רוצה נותן השירות להקדים לא' נר' שאין הראשון יכול לעכב מדין עני המהפך, אבל מצד מנהג ואפשר שגם מצד עשיית הישר והטוב יש להימנע גם מזה, ע"כ.

יא. מקומות קבועים (בהסעה, בחדר אוכל וכדו')

ופש לן לדון לענין ישיבה במקומות קבועים כגון בבח"כ ובחדר אוכל, האם מותר לשבת שם שכאנים קבועים לאחרים. כתב הרשב"א (ח"ו"מ סי' תקל"ה) וסי' תקל"ה) שכתב ששוקם מושכר או מושאל מהני לקנין אבן וע"כ אם יש לו מקום קניו בבח"כ מוקנה עליו, ואף בבח"כ שהן מסורין לרבים שאינן קנויין לבעלים ידועים, אלא שכל או"א מיוחד לעצמו מקום ידוע לישיב כמו שנהגו בהרבה מקומות אף זה כמושאל, ע"כ. וכן פסק הרמ"א (סי' רב סעי' ז). מבואר שנהגו לייחד מקומות בבח"כ.

ועיי' במשנה הלכות (ח"ו"מ סי' קנה) שהביא מהרשב"א (ח"ו"מ סי' ר"ט) שכת' דיש למקומות בבח"כ חזקה אם כל או"א בירר לו מקום ידוע לעצמו וישם שם ימים רבים אע"פ שלא קנה מקומו מ"מ יש להם חזקה כל דהו ואסור לה שבעיר לבא לשבת במקומו, דעצמו קנוייהם להם מפני דרכי שלום. וכן מצינו בניטין (ט:). אלו דברים אמרו מפני דרכי"ש כו' מערבין בבית ישן מפני דרכי"ש, ומצודות חיה ועוף יש בהם משום גזל מפני דרכי"ש ר' יוסי אומר גזל גמור, ואוקמינן בשלא נטלו ונתן ביד ולא קנה אותם קנין גמור אלא מדבריהם ואפ"ה לרבנן הרי זה גזל מפני דרכי"ש ואסור לעשות כן אלא דאין מוציאין בדיינין, וגם זה כראי מהם, ע"כ (דברי הרשב"א). וכן מצינו בס"ח (סי' תתי"א), ועיי' בשד"ח (אס"ד מעי חזקה במצות סי' א ס"ק לד), ע"כ.

והנה מראית הרשב"א משמע שלא דוקא בבח"כ יש משום דרכי"ש, וא"כ הי"ה כל היכן שנהגו לייחד מקומות יש דין קדימה לרגיל לשבת שם מטעם זה.

מקנא דינא

העולה לדינא, א' אסור לתפוס חוב, תור (ע"י קבלת מספר וכדו'), מנה שבחדר אוכל (כגון בישיבה וכדו') וכיוצא בזה, עבור חברו, כי זה בכלל תופס לבעל חוב במקום שחב לאחרים. ואף אם תפס לא זכה בו חברו, אלא שבדיעבד אם מסר לו זכה (ועיי' להלן אות ג'). ב' יש מי שאומר שאם מינה את חברו שליח מותר לתפוס ומועילה תפיסתו, ולהלכה אף באופן זה אסור והתפיסה לא מועילה, וי"א שמי"מ אם שילם עבור השליחות מותר, ומ"מ אם כבר תפס עבור חברו אפילו עדיין לא מסר אין בדידו להוציא ממנו. ג' במקום שבתפיסה אין אלא משום מניעת רווח בלבד, כגון בתפיסת תור וכדו' יש מקילין, ועל כן בדיעבד אם תפס אין בדידו להוציא ממנו. ד' אם גם לתופס יש זכות לקחת לעצמו יכול לתפוס עבור חברו ויכת קודם עבורו ואחר כך לעצמו. ועל כן בחלוקות חט וכדו' רשאי לקחת עבור חברו ולאחר זמן יזכה עבור עצמו (א"כ"י דעת המארגנים לאסור זאת) וכמו כן התופס מקום בבית הכנסת ע"י פתיחת סידור וכדו' התפיסה מועילה, א"כ"י הדבר מנוגד למנהג המקום (ומ"מ באופן זה כיון שהתפיסה אינה מועילה אין איסור לשים חפץ וכדו' כסימן שרצונו לשמור המקום עבור חברו, והכל לפי הענין). ה' בתחבורה ציבורית נראה שלא מועיל תפיסת מקום עבור חברו, כי זכות הישיבה היא דוקא כשיושב בפועל. וכן הדין לענין תפיסת חניה וכדו'. ו' אם פקיד הממונה על הדבר נתן תור וכדו' גם עבור חברו בידיעה שהוא עדיין לא הגיע אל איסור (אם יש לו סמכות לכך). ז' אם אחד רגיל לשבת במקום מסוים תקופה ארוכה, כמו שמצוי בבית הכנסת, חדר אוכל, הסעה וכדו', אסור לאחרים לשבת במקומו (כשגם הוא רוצה לשבת) מפני דרכי שלום, ומ"מ אם יש מנהג, הכל לפי המנהג.

ערך ע"י מהב"ר סדרת "עבודת המועדים"

ניהן האזינו לשיעורי הלכה מבמעמח"ם שמעתא עמיקתא שליט"א בקול הלשון - טל. 6761 * יש להקיש 3-3-1 שלוחה 65

ניתן לתרום דרך "נדרים פלוס" - יש להקיש: 1. קופות נוספות 2. הניכי ישיבות רמות ב' 3. גליון שמעתא עמיקתא

AMIKTA571@GMAIL.COM

052-767-0503

העלן נתנם בעילום שם להצלחת התורם ומשפחתו - לשאלות והערות בעניני הגליון ניתן להתקשר לפל' 052-767-0503

נין האזינו לשיעורי הלכה מבמעמח"ם שמעתא עמיקתא שליט"א בקול הלשון - טל. 6761 * יש להקיש 3-3-1 שלוחה 65

ניתן לתרום דרך "נדרים פלוס" - יש להקיש: 1. קופות נוספות 2. הניכי ישיבות רמות ב' 3. גליון שמעתא עמיקתא

AMIKTA571@GMAIL.COM

052-767-0503

העלן נתנם בעילום שם להצלחת התורם ומשפחתו - לשאלות והערות בעניני הגליון ניתן להתקשר לפל' 052-767-0503